

Żołnierze Wyklęci – Zapomniani Bohaterowie

<https://podziemiezbrojne.ipn.gov.pl/zol/historia/na-kresach/87912,Na-Kresach.html>

14.05.2024, 21:20

Na Kresach

Wytyczona na mocy porozumienia między przedstawicielami PKWN i ZSRR z 27 lipca 1944 r. polsko-sowiecka granica oddzieliła struktury AK funkcjonujące na obszarach sowieckiej Ukrainy, Białorusi i Litwy od dowództwa w Polsce centralnej. Konspiracja polska funkcjonowała tu w warunkach daleko trudniejszych niż podziemie działające na terytorium powojennej Polski, co rzutowało na kształt organizacji. Władze sowieckie dążyły do wysiedlenia z tych terenów Polaków. W rezultacie znaleźli się oni pod presją nie tylko władz sowieckich, ale i części niepolskiego otoczenia.

Zwiad konny IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Żołnierze IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Od sierpnia 1944 r. do maja 1945 r. głównym zadaniem rozformowywanej AK było podtrzymywanie morale ludności polskiej wobec nacisków wywieranych przez administrację sowiecką. Na terenach włączonych do USRR, czyli w Galicji Wschodniej i na Wołyniu, na pierwszy plan wysuwała się obrona Polaków przed Ukraińską Powstańczą Armią.

Rozbrajanie przez wkraczającą od stycznia 1944 r. Armię Czerwoną oddziałów AK ujawniających się w ramach „Burzy”, zapewniających względne bezpieczeństwo ludności, doprowadziło do masowej ucieczki większości polskich mieszkańców.

W drugiej połowie 1944 r. szkieletowa siatka AK istniała jedynie w zachodniej części Wołynia. W marcu 1945 r. funkcjonariusze NKWD aresztowali ostatnich dowódców wołyńskiej AK i ostatecznie ją rozbili.

Nieco dłużej przetrwało polskie podziemie w Galicji Wschodniej.

Jesienią 1944 r. aresztowania dokonywane przez funkcjonariuszy NKWD i działalność zbrojna UPA zmusiły wielu członków AK do ewakuacji do tzw. Polski Lubelskiej. Na ziemiach włączonych do USRR aktywność grup partyzanckich całkowicie zamarła. Istniały jedynie oddziały samoobrony, których zadaniem była ochrona przed UPA.

W styczniu 1945 r., po rozwiązaniu AK, polskie podziemie w Galicji Wschodniej zaczęło działać pod nazwą „Niepodległość” („NIE”). Na początku 1945 r. organizacja zrzeszała 5 000 – 7 000 ludzi. Z czasem, na skutek wyjazdu ludności do Polski centralnej, kadra ta topniała. Po konferencji w Poczdamie dowództwo „NIE” wydało rozkaz ewakuacji kadr z tzw. zachodniej Ukrainy. Do października 1945 r. niemal wszyscy członkowie organizacji przedostali się do Polski w jej powojennych granicach. Ostatni dowódcy, w tym komendanci okręgów, wyjechali ze Lwowa w grudniu 1945 r. W 1946 r. na Ukrainie polskie podziemie już nie istniało.

W styczniu 1945 r., po rozwiązaniu AK, polskie podziemie w Galicji Wschodniej zaczęło działać pod nazwą „Niepodległość” („NIE”). Na początku 1945 r. organizacja zrzeszała 5 000 – 7 000 ludzi. Z czasem, na skutek wyjazdu ludności do Polski centralnej, kadra ta topniała. Po konferencji w Poczdamie dowództwo „NIE” wydało rozkaz ewakuacji kadr z tzw. zachodniej Ukrainy. Do października 1945 r. niemal wszyscy członkowie organizacji przedostali się do Polski w jej powojennych granicach. Ostatni dowódcy, w tym komendanci okręgów, wyjechali ze Lwowa w grudniu 1945 r. W 1946 r. na Ukrainie polskie podziemie już nie istniało.

Kolejne fale prowadzonych przez NKWD aresztowań, ucieczka części konspiratorów do Polski centralnej oraz rozpoczęta przez władze sowieckie tzw. repatriacja doprowadziły do znacznego uszczuplenia organizacji. Wiosną 1945 r. akowskie podziemie liczyło ok. 10 000 ludzi, w tym niemal 2 000 w stałych oddziałach partyzanckich, a już w połowie 1945 r. jego potencjał ocenia się na 2 000 członków, z czego

ok. 400 w oddziałach partyzanckich. Mimo to bojówki terenowe i oddziały partyzanckie odznaczały się dużą aktywnością. Po podpisaniu kapitulacji przez Niemcy dowództwo podziemia polskiego na ziemiach północno-wschodnich wydało polecenie ewakuacji sił konspiracyjnych do Polski w jej granicach powojennych. Rozformowano część oddziałów partyzanckich, kilka przeszło na zachód z bronią w rękę. Nadal jednak wielu Polaków, szczególnie mieszkających na wsi, pozostało na ziemiach wcielonych do BSRR i LSRR. Zasilili oni trzy lokalne organizacje konspiracyjne, będące kontynuacją AK, które stawiały sobie za cel samoobronę ludności polskiej przed represjami NKWD oraz walkę z kolektywizacją.

Od jesieni 1945 r. na Nowogródzczyźnie, w rejonie Lidy i Szczuczyna, działał samodzielny nawiązujący do AK Obwód nr 49/67. Jego komendantowi ppor. Anatolowi Radziwonikowi „Olechowi” podlegało kilka oddziałów partyzanckich, liczących łącznie ok. 100 żołnierzy, zapleczem zaś była siatka licząca 600–800 ludzi. Dopiero wiosną 1949 r. grupy operacyjne NKWD zdołały rozbić główne siły partyzanckie, a w maju tego roku poległ ppor. Radziwonik. Ostatnie grupy partyzanckie, wywodzące się ze struktur kierowanych przez „Olecha”, zlikwidowane zostały w latach 1952–1953.

Na Grodzieńszczyźnie latem 1945 r. powstała Samoobrona Ziemi Grodzieńskiej, w której szeregach działało 500–600 konspiratorów. Na jej czele stanął por. Mieczysław Niedziński „Men”. Dopiero wiosną 1948 r. rozbito też podlegające mu główne siły partyzanckie, a on sam poległ w walce. Ostatni partyzanci wywodzący się z Samoobrony Ziemi Grodzieńskiej zginęli w walce na początku lat pięćdziesiątych. Podobny charakter miała utworzona w 1946 r. Samoobrona Wołkowyska (rejon Zelwy i Wołkowyska), której założycielem i dowódcą był ks. Antoni Bańkowski „Eliasz”. Siatka ta liczyła 100–200 ludzi, miała też kilkunastoosobowy oddział partyzancki. Została rozbita przez NKWD latem 1948 r.

W sumie na ziemiach wcielonych do ZSRR zginęło z rąk

sowieckich 3 000 - 4 000 żołnierzy AK, a 20 000 - 25 000 zostało aresztowanych lub internowanych.

Zwiad konny IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Mjr Zygmunt Szendzielarz „Łupaszko”, dowódca V Brygady Wileńskiej AK

Żołnierze IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Żołnierze IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Żołnierze IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Żołnierz IV Brygady Wileńskiej AK krypt. „Narocz”, Wileńszczyzna, maj-czerwiec 1944 r.

Podziel się:

Drukuj:

[Drukuj tą stronę](#) [Generuj PDF](#) z tej strony